

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 11, NUMBER 1, 2022

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 11, No. 1, 2022

KIRÁLY, R.: Attenborough, D.: *A Life on Our Planet. My Witness Statement and a Vision for the Future (book review)*. Annales Scientia Politica, Vol. 11, No. 1 (2022), pp. 50 – 52

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: robert.kiraly@smail.unipo.sk

ŽIVOT NA NAŠEJ PLANÉTE. MOJE SVEDECTVO A VÍZIA DO BUDÚCNOSTI

Attenborough, D.

Bratislava: Barecz & Conrad Media s.r.o., 2020. 286 s.

ISBN 978-80-973459-7-6

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science

Faculty of Arts

University of Prešov

Slovak Republic

E-mail: robert.kiraly@smail.unipo.sk

Aktuálna kríza životného prostredia disponuje viacerými podobami. Našu planétu sužuje znečistenie všetkých prírodných zložiek, klimatická zmena či narušenie pozemského hydrologického cyklu. Jedným z výrazných problémov je však aj úbytok biologickej rozmanitosti, ktorého dôsledky pre budúcu podobu tak lokálneho, ako aj globálneho ekosystému, budú mimoriadne negatívne. Aj keď sa diskurz v kontexte politiky ochrany životného prostredia častokrát obmedzuje „iba“ na oblasti emisií skleníkových plynov či problém s plastovým odpadom, vymieranie živočíšnych a rastlinných druhov sa postupne stáva ďalšou nosnou témou diskusií nielen odbornej časti verejnosti.

Téme ochrany biodiverzity a jej nezanedbateľnej úlohe v kontexte celoplanetárnych ekosystémových procesov sa dlhé desaťročia venuje popredný britský environmentalista David Attenborough, ktorý najnovšie vo svojej knihe *Život na našej planéte. Moje svedectvo a vízia do budúcnosti* poukazuje nielen na problém masívneho vymierania rastlinných i živočíšnych druhov, ale ponúka aj riešenia, ktoré by pri efektívnej praktickej implementácii mohli zvrátiť (nielen) tento negatívny trend. Nezodpovednosť ľudskej civilizácie voči ostatným živým tvorom na planéte Zem už v sa-

motnom úvode knihy autor nazýva ako naše najväčšie zlyhanie, pričom obyvateľov jednotlivých kútov planéty označil za obyvateľov ukrajinského mesta Pripiať, ktoré sa v dôsledku jadrovej katastrofy v elektrárni Černobyľ stalo neobývateľnou. Paralelu medzi stratou biologickej rozmanitosti a Černobyľom vníma Attenborough nasledovne: „Mnohí považujú Černobyľ za historicky najhoršiu ekologickú katastrofu. Nanešťastie to však nie je pravda. Už od minulého storočia dochádza na celej zemeguli k zmenám, ktoré si zo dňa na deň len tak nevšimneme. [...] Ide o skutočnú tragédiu našich čias, ktorou je postupný zánik biodiverzity na našej planéte. [...] V súčasnosti je každý z nás obyvateľom mesta Pripiať. Žijeme si svoj pohodlný život v tieni katastrofy, ktorú si sami privolávame“ (Attenborough 2020, s. 6–7).

Úvodné slovo britského environmentalistu tak spočívalo v poukazaní na vážnosť tohto problému, ktorý negatívne presahuje aj na ľudskú civilizáciu. V nasledujúcej časti svojej publikácie Attenborough približuje úbytok rastlinných a živočíšnych druhov na planéte, pričom súbežne začína aj svoje osobné svedectvo, ktoré obsahuje celý jeho profesionálny život, zameraný na štúdium a ochranu našej prírody. Au-

tor svoju prezentáciu získaných dát začína vstupom do histórie našej planéty, ktorá si počas svojej existencie prešla niekoľkými vymieraniami druhov. Vyzdvihuje predovšetkým obdobie holocénu, ktoré patrí medzi najstabilnejšie a najprosperujúcejšie obdobia Zeme. Časom sa však vzťah človeka a prírody zmenil. Najväčšmi do tejto interakcie vstúpil vznik poľnohospodárstva, ktoré znamenalo aj obrovský rozvoj pre dovtedajšiu ľudskú civilizáciu.

Okrem týchto konštatovaní autor približuje aj rok 1937, kedy sa začal o prírodu väčšmi zaujímať. V predmetnom roku, keď mal Attenborough 11 rokov, tvorilo svetové spoločenstvo dovedna 2,3 miliardy ľudí, pričom podiel divočiny bol na úrovni 66 %. Postupne však budeme svedkami zmien, ktoré sa negatívne prejavili na fungovaní celého ekosystému. Štatisticky uvedené, kým v roku 1937 bol podiel divočiny na úrovni 66 %, v roku 2020 to už bolo iba 35 %. Zároveň, výrazným spôsobom rástol počet obyvateľov na Zemi (z 2,3 miliardy v roku 1937 na 7,8 miliardy v roku 2020), ako aj koncentrácia oxidu uhličitého v atmosfére (z 280 milióntin v roku 1937 na 415 milióntin v roku 2020). Kombinácia (nielen) týchto faktorov je dôvodom globálnej krízy životného prostredia, ktorej sme dnes svedkami. V prvej časti knihy tak autor popisuje svoje svedectvo cez optiku vlastných skúseností od doby, kedy sa začal o prírodu intenzívnejšie zaujímať, a teda od roku 1937. Čitateľom tak dielo ponúka autentický zážitok, ktorý je stelesnený v zrozumiteľnom jazyku približujúcom komplexnú a závažnú problematiku krízy globálneho ekosystému.

Z nášho pohľadu ide o mimoriadne dôležitý prvok v diskusiách ohľadom ochrany životného prostredia, nakoľko je potrebné vhodným spôsobom tlmočiť zistené vedecké dáta bežnému obyvateľstvu. Stratégia tzv. storytellingu sa totiž ukazuje ako efektívna aj pri tlmočení ďalších vážnych problémov, ktorými naša spoločnosť čelí. Svedectvo D. Attenborougha sa tak môže zaradiť medzi kľúčové nástroje pre zdieľanie závažnosti tejto témy.

V rámci druhej časti knihy autor predkladá niekoľko riešení na zlepšenie stavu globálneho ekosystému, pričom pomyselným pilierom jeho vízie by mala byť trvalá udržateľnosť. Ako sám uvádza: „musíme sa naučiť nielen to, ako vyžiť z obmedzených prírodných zdrojov, ale aj to, ako ich spravodlivejšie rozdeľovať. [...]

Trvalá udržateľnosť by sa mala stať filozofiou nášho druhu a model Doughtnut by nás mal sprevádzať ako kompas na ceste k udržateľnosti“ (Attenborough 2020, s. 142–143).

Implementácia tejto myšlienky do praxe si však vyžaduje nielen zmenu spotrebiteľského správania bežných ľudí, ale aj politické kroky vedúce k dodržiavaniu princípov trvalej udržateľnosti. Autor napríklad kritizuje meranie rozvoja štátu najmä na základe ukazovateľov HDP, ktoré však častokrát nezodpovedá reálnej skutočnosti. Pozornosť by sa mohla zameriavať aj napríklad na tzv. index šťastnej planéty, ktorý dáva do pomeru kvalitu života s ekologickou stopou. Attenborough poukazuje aj na príklad, kedy v roku 2019 na Novom Zélande došlo k praktickej aplikácii oficiálneho odmietnutia HDP ako primárneho ukazovateľa ekonomického úspechu, čo bolo vo všeobecnosti považované za odvážny politický krok.

Okrem tejto skutočnosti, autor vyzdvihuje aj ďalšie zmeny, ktoré sú z jeho pohľadu potrebné pre ozdravenie planetárneho ekosystému. Menovite ide o:

1. prechod na obnoviteľné zdroje energie, ktoré sú kľúčovým prvkom na vyriešenie/zmiernenie klimatickej krízy, ale aj ďalších environmentálnych problémov. Škodlivý je totiž aj spôsob získavania fosílnych palív, nielen ich samotné využívanie;
2. obnovenie podmorského života, ktorý je čoraz viac decimovaný kvôli negatívnej ľudskej činnosti a dôsledkami nadmernej emisií skleníkových plynov;
3. zmenšenie nášho životného priestoru prostredníctvom využívania napríklad vertikálneho poľnohospodárstva, hydrokultúry, zmeny stravovacích návykov cez obmedzovanie požívania živočíšnych produktov;
4. obnovenie divočiny na Zemi prostredníctvom obnovy našich lesných spoločenstiev či podpory fenoménu tzv. trofickej kaskády;
5. dôsledná príprava na očakávaný demografický vrchol ľudstva, ktorá bude znamenať ešte väčší tlak na využívanie prírodných zdrojov, pričom sa bude zvyšovať aj úroveň znečistenia jednotlivých prírodných zložiek;
6. podpora tzv. cirkulárnej ekonomiky.

Niektoré z vyššie uvedených opatrení môžeme vykonať aj my sami – bežní obyvatelia. Pre aplikáciu iných sú zas potrebné politicko-právne rozhodnutia. Koniec koncov, podľa autora ešte nie je všetko stratené. Svoju víziu do budúcnosti si predstavuje optimisticky v prípade, ak sa nájde dostatočná vôľa na realizáciu potrebných zmien: „Ešte je čas na to, aby sme napravili naše chyby, prevzali kontrolu nad stopou, ktorú zanechávame, zmenili smer nášho vývoja a vrátili sa do stavu, keď náš druh žil v súlade s prírodou. Jediné, čo k tomu potrebujeme, je vôľa“ (Attenborough 2020, s. 247).

Druhá časť predmetnej knihy sa teda venovala praktickým riešeniam, ktorých implementácia je nevyhnutná pre obnovu globálneho ekosystému. Attenborough tak upustil od stratégie storytelling-u, ktorej sa venoval v prvej pasáži, pričom v druhej zvolil najmä náučný štýl. Dielo tak ponúka rozmanité spektrum informácií, ktoré sú vhodným spôsobom podané jednak pre bežných ľudí, ako aj pre akademicko-odbornú a politickú obec.

Kombinácia vyššie zmienených štýlov vytvára z diela mimoriadne cenný informačný zdroj, ktorý sa snaží vykresliť aktuálnu krízu životného prostredia zrozumiteľným a pútavým jazykom. Oceňujeme, že kniha neobsahuje iba kritiku súčasných pomerov a pomenovanie problémov, ktoré sužujú našu civilizáciu, ale snaží sa ponúkať aj riešenia, ktoré sú výsledkom niekoľkých dekád výskumu tohto svetového environmentalistu. Mnohé nástroje zmiernenia krízy životného prostredia sa už dnes presadzujú. Je však potrebná kvantitatívne väčšia participácia štátov sveta, nakoľko tento globálny problém budeme schopní vyriešiť iba prostredníctvom globálnej kooperácie. Schopnosti na to máme. Slovom autora: „Človek rozumný, múdra ľudská bytosť, sa musí poučiť zo svojich chýb a obhájiť svoje meno. Našou ohromnou úlohou v dnešnej dobe je zabezpečiť, aby sme to dokázali. Nesmieme sa vzdať. Máme k dispozícii všetky potrebné nástroje, miliardy pozoruhodných myšlienok a nápadov, ako aj nesmierne mocné prírodné sily, ktoré nám v tom pomôžu“ (Attenborough 2020, s. 246).

Budúcnosť je teda v našich rukách. Kniha ponúka nielen svedectvo, ale aj určitý druh posolstva. Kríza životného prostredia je krízou nás všetkých. Klimatické zmeny, znečistenie, vymieranie biologickej rozmanitosti či zvyšovanie

vanie hladín morí a oceánov nepoznajú hranice národných štátov. Aj z toho dôvodu je toto nebezpečenstvo oveľa vážnejšie. Pandémia ochorenia COVID-19 nám ukázala nutnosť globálnej spolupráce na prekonanie krízy, ktorá celosvetovo ochromila ľudskú civilizáciu. Ak budeme pokračovať v neudržateľnej činnosti, dôsledky krízy životného prostredia budú nielen častejšie, ale aj závažnejšie. Koniec koncov, mnohých z nich sme svedkami už dnes. Dielo Davida Attenborougha si tak podľa nášho názoru zaslúži patričnú pozornosť medzi obyvateľmi i odbornou obcou. Zmena je totiž potrebná aj „zdola“, o čo sa posledné roky snažia mnohé environmentálne hnutia ako Fridays for Future. Bez aktívnej participácie nás bude politická vôľa na riešenie „zelenej“ agendy čoraz menšia, alebo zahaľovaná „greenwashingovou“ komunikačnou stratégiou.

Sme presvedčení, že recenzované dielo „Život na našej planéte. Moje svedectvo a vízia do budúcnosti“ prispeje do celospoločenského diskurzu, kde budeme spoločným úsilím hľadať budúcu podobu/smerovanie našej civilizácie. Jedno je však isté. Bez potrebných zmien bude ľudstvo v podobe, v akej ho poznáme dnes, neschopné ďalšieho fungovania. Neobmedzený rast na obmedzenej planéte je totiž chimérou, o ktorej sa každým rokom presvedčame.